

HUBERT ORDON SDS

ZAPOWIEDŹ UDZIELENIA DUCHA LUDOWI BOŻEMU W Ez 36, 24-28

Działający w VI w. przed Chr. na terenie Babilonii Ezechiel zasługuje w pełni na określenie „mąż Ducha Bożego” (por. Oz 9, 7), odnoszone we wcześniejszym okresie profetyzmu izraelskiego do proroków. A to nie tylko z powodu wysokiej częstotliwości występowania w jego księdze, nadto w zróżnicowanym znaczeniu, terminu רוּחַ (52 razy), lecz przede wszystkim poprzez nawiązanie – po dłuższym okresie milczenia – do dawnej idei specyficznego oddziaływania Ducha na te wybrane przez Boga osoby. Ezechiel wspomina bowiem wielokrotnie o przemożnym i różnorodnym wpływie niezwyklej mocy Bożej na siebie (np. 2, 2; 3, 12. 14. 24; 8, 3; 11, 1. 5. 24), którą identyfikuje jako רוּחַ.

W jego też dziele pojawiły się, najprawdopodobniej po raz pierwszy w ramach ST¹, zapowiedzi przekazania Ducha całemu Ludowi Bożemu w przyszłości (Ez 11, 19; 36, 24-28; 17, 1-14; 39, 29). Fakt występowania w Księdze Ezechiela najstarszych tego rodzaju prorocत्व zasługuje na szczególne podkreślenie. Spośród nich zainteresowanie budzi zwłaszcza tekst Ez 36, 24-28, a to ze względu na swą treściową oryginalność, przede wszystkim zaś ze względu na zarysowaną w nim ideę Ducha Bożego. Stąd też będzie on przedmiotem dalszych analiz w celu ukazania tego właśnie pneumatologicznego przesłania. Wprawdzie w biblistyce ostatnich 20 lat był on (szczególnie w ramach Ez 36, 16-38) przedmiotem

Dr Hubert ORDON SDS - wykładowca języka greckiego w INB KUL; adres do korespondencji: ul. K. Junoszy 7, 20-057 Lublin.

¹ Zdaniem wielu współczesnych egzegetów tekst Iz 32, 15-20, zapowiadający wylanie Ducha na Lud Boży oraz na zamieszkały przez niego kraj, pochodzi z okresu późniejszego. Zob. R. K o c h, *Der Geist Gottes im Alten Testament*, Frankfurt am M. 1991, s. 112, przyp. 9.

pogłębionych studiów, lecz koncentrowano się w nich bardziej na jego stronie literackiej² niż teologicznej³

Zawarte w tekście Ez 36, 24-28 obietnice Ducha pojawiły się w konkretnych okolicznościach i zostały skierowane do Izraelitów zmagających się z różnymi problemami natury politycznej, społecznej i religijnej. W związku z tym wydaje się konieczne przypomnienie najpierw historycznego tła wystąpienia i działalności proroka, gdyż wówczas staje się bardziej zrozumiałe samo orędzie proroka.

I. KONTEKST HISTORYCZNY DZIAŁALNOŚCI PROROKA EZECHIELA

Dzięki zamieszczonym w księdze datom (Ez 1, 1; 29, 17) określa się czas aktywności prorockiej Ezechiela na lata 593/592-572/571 przed Chr. Jako 25-letni Izraelita z rodu kapłańskiego (Ez 1, 3) znalazł się on na terenie Babilonii w pobliżu Nippur wśród wygnańców izraelskich, których uprowadził do niewoli w r. 597 na czele z królem Jojakinem, jego dworzanami, przedstawicielami arystokracji i wielu rzemieślnikami zwycięski Nabuchodonozor (2 Krl 24, 10-16). Z dała od ojczyzny i swej rodziny, pozbawiony kontaktu ze świątynią i możliwości uczestniczenia w sprawowanym tam kulcie, wspominał prorok na tle aktualnego położenia końcowe, szczęśliwe lata panowania pobożnego króla Jozjasza, owoce przeprowadzonych przez niego reform, odbudowę świątyni i odnowienie przymierza, następnie jego tragiczną śmierć w r. 609 i spustoszenie kraju przez Egipcjan (2 Krl 23-24). Z wewnętrzną goryczą rozpamiętywał

² Por. przykładowo: F. L. H o s s f e l d, *Untersuchungen zu Komposition und Theologie des Ezechielbuches* (FzB 20), Würzburg 1983²; *Ezekiel and his Book. Textual and Literary Criticism and their Interrelation* (BETHL 84), ed. J. Lust, Leuven 1986; M. F. R o o k e r, *Biblical Hebrew in Transition. The Language of the Book of Ezekiel* (JSOT 90), Sheffield 1990; K. F. P o h l m a n n, *Ezechielstudien. Zur Redaktionsgeschichte des Buches und zur Frage nach den ältesten Texten* (BZAW 202), Berlin 1992; U. F e i s t, *Ezekiel. Das literarische Problem des Buches forschungsgeschichtlich betrachtet*, Stuttgart 1995.

³ Problematyką literacką i teologiczną wybranych partii Księgi Ezechiela zajął się S. Ohnesorge: *Jahve gestaltet sein Volk. Zur Sicht der Zukunft Israels nach Ez 11, 14-21; 20, 1-44; 36, 16-38; 37, 1-14. 15-28* (FzB 64), Würzburg 1991. Autor analizuje jednak te perykopy (w tym także Ez 36, 24-28 na s. 231-241) przede wszystkim pod kątem literackim, próbując drobiazgowo wyodrębnić wcześniejsze i późniejsze warstwy oraz uzupełnienia aktualnego tekstu. Skoncentrowanie się w badaniach na tym aspekcie sprawiło, że poświęcił on mniej uwagi problematyce teologicznej (s. 269-270). W jego koncepcji zresztą pneumatologia jest tylko jednym z wielu elementów składających się na przyszłe odrodzenie Izraela.

lekceważenie tak ze strony ostatnich władców, jak i ludu podjętych na nowo zobowiązań przymierza oraz ich obojętność religijną, co w konsekwencji doprowadziło do zajęcia przez władcę Babilonii niemal całej Judei i oblężenia Jerozolimy w r. 597, a następnie całkowitej katastrofy w r. 586, tzn. upadku królestwa południowego⁴.

Ta pogłębiona refleksja nad wcześniejszymi oraz współczesnymi sobie dziejami narodu wywarła niewątpliwy wpływ na osobę i prorocką działalność Ezechiela. Znalazła ona też wyraz w zebranych w pierwszej części księgi wyroczniach (Ez 1-24), kierowanych pod adresem rodaków. Ukazuje on w nich, nieraz we wstrząsających obrazach (Ez 16; 23), niewierność ludu wobec pełnego miłości Jahwe, piętnuje nieposzanowanie Prawa, potępia nieposłuszeństwo w stosunku do pouczeń oraz wezwań do nawrócenia przekazywanych przez Bożych wysłanników⁵

Ostrze swoich wystąpień kierował Ezechiel również przeciw ościennym narodom pogańskim, które miały udział w duchowym i politycznym upadku Izraela. Dobrze zorientowany w sytuacji, wiedział o ich wrogim nastawieniu i nieraz podstępnych działaniach, zwłaszcza zaś o nieukrywanej satysfakcji z tragicznego losu królestwa Judy i jego mieszkańców czy nawet czerpaniu korzyści z tego faktu (np. Ez 25, 3. 6. 12. 16; 26, 2). Stąd w drugiej części księgi (Ez 25-32) znalazły się mowy oskarżające i zapowiedzi kary pod adresem nienawistnych, pełnych pychy i pogardy sąsiadów za ich dotychczasową postawę wobec Ludu Bożego.

Działalność Ezechiela uległa wyraźnej zmianie po zdobyciu i zniszczeniu Jerozolimy przez Nabuchodonozora w r. 586⁶. W gruzach leżały wówczas nie tylko miasta Judei, ale przede wszystkim jej największa duma i świętość – sama świątynia. Od strony duchowej poniesiona klęska oznaczała pogrzebanie nadziei na odnowę narodu i odsuwała w daleką przyszłość realizację oczekiwań mesjańskich. Powtórzył się nadto dramat sprzed 10 lat, gdyż duża liczba spośród ocalałych mieszkańców musiała opuścić ojczyste strony i udać się na wygnanie do Babilonii. Przyniesione przez nich wieści o rozmiarach katastrofy doprowadziły poprzednio deportowanych do rezygnacji z wszelkich widoków na zmianę

⁴ Por. W. H. Schmidt, *Einführung in das Alte Testament*, Berlin 1995⁵, s. 252; J. Homerski, *Księga Ezechiela* (BL), Lublin 1996, s. 8-9.

⁵ Por. G. Fohrer, *Erzähler und Propheten im Alten Testament: Geschichte der israelitischen und frühjüdischen Literatur*, Heidelberg 1988, s. 134-136.

⁶ Por. J. M. Schmidt, *Prophetie*, w: *Altes Testament*, Hrsg. H. J. Boecker i in., Neukirchen-Vluyn 1983, s. 138; L. Stachowiak, *Prorocy więksi. Ezechiel*, w: *Wstęp do Starego Testamentu*, red. L. Stachowiak, Poznań 1990, s. 302-303.

sytuacji i ewentualny powrót do ziemi rodzinnej, pogłębiając w ten sposób stan dotychczasowej goryczy i desperacji. W związku z powyższym aktualne położenie Izraela jak i jego przyszłość jawiły się im w czarnych barwach, niemal jako unicestwienie narodu⁷

Tak też reagował na te tragiczne wydarzenia sam Ezechiel, tym bardziej że zbiegły się one prawdopodobnie czasowo ze śmiercią żony proroka (Ez 4, 15-27). Jego osobiste doświadczenie, związane z utratą bliskiej osoby, przyczyniło się w znacznej mierze do pełniejszego rozumienia, a następnie interpretacji katastrofy, jaka dotknęła społeczność izraelską⁸. Dzięki temu widział on egzystencjalną i duchową rzeczywistość obecnej sytuacji Ludu Bożego, jej przyczyny i skutki, nie tylko w całej ostrości, ale i dramaturgii. Wyraźnie wskazuje na to wizja wyschniętych kości (Ez 37, 1-14), która przedstawia niezwykle plastycznie naród wybrany jako pozbawiony wszelkich sił witalnych i skazany na niebyt. Prorok jednak miał świadomość, że prędzej czy później nastąpi zbawcza interwencja Boga Jahwe na rzecz swego ludu. Dzięki niej zaś stanie się faktem odrodzenie Izraela, przekraczające wszelkie ludzkie oczekiwania i możliwości. Te idee oraz przemyślenia, tchnące nadzieją i podtrzymujące na duchu, zawarł on w trzeciej części swego dzieła (Ez 33-48), nazywanej Księgą Odrodzenia lub Księgą Nadziei⁹. I właśnie tutaj znalazły się wspomniane wyżej proroctwa Ezechiela, zapowiadające udzielenie Izraelowi Ducha Bożego, który najpierw spowoduje jego ożywienie, a następnie uzdolni do prowadzenia egzystencji godnej nowej rzeczywistości.

II. ANALIZA Ez 36, 24-28

Pierwsza wypowiedź w Księdze Nadziei, która łączy odrodzenie Izraela z Duchem Bożym, występuje w ramach perykopy Ez 36, 16-38, a dokładnie w jej centrum (w. 24-28). Umieszczenie jej w tym miejscu ma szczególną wymowę, gdyż znajduje się ona we fragmencie dzieła Ezechielowego określanym często

⁷ Por. S. Gądcki, *Wstęp do Ksiąg prorockich Starego Testamentu*, Gniezno 1993, s. 166; F. L. Hossfeld, *Das Buch Ezechiel*, w: *Einleitung in das Alte Testament*, Hrsg. E. Zenger i in., Stuttgart 2004⁵, s. 502-503.

⁸ Schmidt (*Einführung*, s. 252) zaznacza, że wzmianka o śmierci żony proroka znalazła się tutaj dlatego, że miała ona tak dla niego jak i Izraela głębokie znaczenie symboliczne.

⁹ Szczegółowe opracowanie struktury księgi zob.: Hossfeld, *Das Buch Ezechiel*, s. 494-499.

jako teologiczne kompendium proroka¹⁰. Tutaj bowiem zostały zebrane w sposób skondensowany jego własne idee i przemyślenia, wprawdzie wyraźnie nawiązujące do tematów poruszanych przez poprzedników, lecz znacznie pogłębione o jego osobiste historiozbowcze spojrzenie na przeszłość, stan obecny i przyszłość Ludu Bożego¹¹. Zawarte zaś w tych wierszach stwierdzenia o roli i działaniu Ducha Bożego w odniesieniu do Izraela osiągają bezsprzecznie swój punkt kulminacyjny w całym nauczaniu proroków¹².

Ezechiel w pierwszej części omawianej perykopy (36, 16-23) zwraca się do swoich rodaków z kolejnym już przypomnieniem głównej przyczyny ich aktualnego, godnego pożałowania położenia. Dojmujący dla nich pobyt w niewoli ma swoje źródło w licznych niewiernościach i grzechach wybranego narodu, z których w. 18 wylicza najważniejsze, mianowicie bałwochwalstwo i przelewanie krwi. Ponieważ popełniane przestępstwa spowodowały skalanie kraju, będącego własnością Boga, stąd też musiało nastąpić usunięcie sprawców zła z uświęconej ziemi (w. 17-19). Deportacja i rozproszenie Izraelitów pociągnęły jednak za sobą lekceważenie, a nawet znieważanie samego Jahwe wśród pogan, który jawił im się jako bóstwo nie dochowujące danych obietnic i pozbawione mocy¹³. Wobec takiego rozwoju sytuacji nie mógł On pozostać obojętny i dlatego zapowiada interwencję w celu naprawienia zaistniałego zła (w. 20-23).

Po tym wprowadzeniu w kolejnej części pojawia się nieoczekiwane¹⁴ obietnica powtórnego stworzenia Ludu Bożego, czego w swej łaskawości dokona osobiście Jahwe, przy czym istotną rolę w całym dziele będzie miało udzielenie Ducha (36, 24-28). W końcowej partii prorocstwa nowa społeczność otrzymuje zapewnienie szczególnego błogosławieństwa ze strony Boga, przejawiającego się

¹⁰ Zob. G. F o h r e r, *Ezechiel* (HAT), Tübingen 1955², s. 202; K. W. C a r l e y, *The Book of the Prophet Ezekiel* (CBC), Cambridge 1974, s. 242-243.

¹¹ Zdecydowana większość egzegetów dostrzega w Ez 36, 16-32 późniejsze dopracowania pochodzące od uczniów proroka. Zob. W. Z i m m e r l i, *Ezechiel*, 2. Teilb.: *Ezechiel 12-48* (BKAT XIII/2), Neukirchen-Vluyn 1969, s. 874, 878; L. C. A l l e n, *Ezekiel 20-48* (WBC), Dallas 1990, s. 177-178.

¹² Por. K o c h, dz. cyt., s. 130.

¹³ Por. E. P o w e r, E. M a y, *Ezekiel*, w: *New Catholic Commentary on the Holy Scripture*, ed. R. C. Fuller, L. Johnston, C. Kearns, London 1969, s. 645; A. C o d y, M. G l a z i e r, *Ezekiel with an Excursus on OT Priesthood* (BTC 11), Wilmington 1984, s. 173; H. F. F u h s, *Ezekiel 2: 25-48* (NEB), Würzburg 1988, s. 204.

¹⁴ Zauważalny pomiędzy 36, 23 a 36, 24 brak kontynuacji jest jeszcze jedną wskazówką na późniejsze redakcyjne dopracowywanie oraz uzupełnienia oryginalnego orędzia proroka Ezechiela. Zob. S t a c h o w i a k, dz. cyt., s. 304-305; G ą d e c k i, dz. cyt., s. 161; K. F. P o h l m a n n, T. A. R u d n i g, *Der Prophet Hesekiel*, Teilb. 2: *Kapitel 20-48* (ATD 22/2), Göttingen 2001, s. 484-485, 487.

w urodzajności kraju, jego przyszłej odbudowie oraz cudownym wzroście liczby jego mieszkańców (36, 29-38).

Przedstawiony przez Ezechiela w 36, 24-28 proces powołania do istnienia nowego Ludu Bożego przebiega w kilku etapach¹⁵. Najpierw Jahwe gromadzi rozproszonych Izraelitów ze wszystkich krańców ziemi oraz umieszcza ich na powrót w rodzinnym kraju, obiecany i przekazany przodkom (w. 24). W następnym akcie tam dokonuje ich oczyszczenia od popełnionych przewin i moralnego brudu poprzez symboliczne pokropienie wodą (w. 25). Celem owej akcji, nawiązującej do znanych odbiorcom rytów kultycznej puryfikacji (Lb 19, 9-22; Ps 51, 9), jest radykalne uwolnienie ocalonej Reszty od zła, zwłaszcza grzechów bałwochwalstwa, by nic na przyszłość nie oddzielało jej od swego Pana i Zbawcy¹⁶.

Po tych wstępnych czynnościach następuje zasadniczy akt przekazania przez Boga zaistniałej społeczności nowego serca i nowego ducha (w. 26), który jest pogłębieniem poprzedniego działania. Serce w rozumieniu ST jest wewnętrznym ośrodkiem człowieka, odpowiedzialnym za jego cielesne, psychiczne i duchowe funkcje. W nim rodzą się jego myśli, plany, decyzje i uczucia. Jako źródło intelektualnego poznania i osądu, ale także siedziba woli oraz emocji, obejmuje ono i wywiera wpływ na podstawowe obszary ludzkiej egzystencji oraz aktywności¹⁷.

Danie nowego serca indywidualnemu człowiekowi oznaczałoby całkowitą przemianę jego wnętrza, tzn. jego duchowych sił i możliwości oraz płynących stąd różnorodnych działań. Podobnie przedstawia się udzielenie go nowej wspólnocie izraelskiej. Skutkiem tego będzie ukształtowanie w niej otwartej postawy wobec Jahwe, pełnej oddania i gorliwości w spełnianiu podjętych zobowiązań. To nowe serce zastąpi dotychczasowe, porównane do twardej skamieliny, które było odporne i zamykało się przed Bogiem, stając się tak źródłem złego postępowania¹⁸.

Paralelnie do nowego serca Izrael ma otrzymać nowego ducha. Użyty tutaj termin „duch” wyraża podstawowy element wewnętrznego wyposażenia czło-

¹⁵ Zimmerli (dz. cyt., s. 878) oraz Carley (dz. cyt., s. 244) mówią o trzech etapach działania Bożego, natomiast Fohrer (*Ezechiel*, s. 204-205) dostrzega ich pięć: zebranie, oczyszczenie, nowe serce, nowy duch, nowe przymierze.

¹⁶ Por. W. E i c h r o d t, *Der Prophet Hesekiel. Kap. 19-48* (ATD 22/2), Göttingen 1969², s. 348; Z i m m e r l i, dz. cyt., s. 878-879.

¹⁷ F. S t o l, כֶּלֶם, THAT I 862-863; F. B a u m g ä r t e l, Καρδία, TWNT III 609-611.

¹⁸ Por. M. G r e e n b e r g, *Ezekiel 21-37. A New Translation with Introduction and Commentary* (AnchorB), New York 1997, s. 730.

wieka, decydujący o jego życiu i działaniu. Pochodzi on od Boga i stanowi zasadę, od której zależy tak egzystencja, jak i cała aktywność podmiotu, a zarazem jest mocą uzdalniającą do jednego i drugiego¹⁹. Obdarzenie ocalałej po niewoli Reszty takim duchem sugeruje, że Jahwe dokonuje niemal powtórnego aktu stworzenia swego ludu i zarazem zaopatruje go w takie siły oraz energie, które pozwalają mu rozwijać się, umacniać i działać w sposób zdecydowanie bardziej odpowiadający Jego odwiecznym planom i wskazaniom.

Podsumowując powyższe refleksje można stwierdzić, że w przedstawionej obietnicy przekazanie nowego serca i nowego ducha Izraelowi jest równoznaczne najpierw z aktem powołania do istnienia nowego Ludu Bożego, a następnie z ukształtowaniem jego wewnętrznej, odmiennej od dotychczasowej struktury²⁰. Dzięki temu będzie się on charakteryzował pełniejszą niż dotąd egzystencją oraz posiadaniem mocy i energii, które będą przenikały i kierowały całokształtem jego odniesień i działań, w szczególności poznawaniem, myśleniem, aktami woli, uczuciami, co daje nadzieję na wierne trwanie przy Bogu.

Idea nowego serca i nowego ducha nie jest w nauczaniu proroka czymś nieznanym, gdyż oświadczenie Ez 36, 26 powtarza właściwie, tylko nieznacznie zmieniając, wcześniejszą obietnicę Ez 11, 19. Identyczne określenia pojawiły się także w Ez 18, 31, gdzie Jahwe wzywa naród, by sam sobie stworzył nowe serce i nowego ducha.

W stosunku do co dopiero wymienionych tekstów istotną różnicę zawiera Ez 36, 27, gdzie odrodzony naród uzyskuje zapewnienie, iż otrzyma jeszcze jeden dar, a jest nim ponownie – co może w pierwszym momencie dziwić – Duch Boży (w. 27). Obietnica udzielenia Go nie jest jednak zwyczajnym powtórzeniem wcześniejszej deklaracji z w. 26, gdzie רוח był rozumiany jako zasada życia fizycznego, psychicznego i duchowego, czyli rozpatrywany w płaszczyźnie antropologicznej²¹. Rzeczywistość określona tutaj terminem „Duch mój” – רוּחִי, nazywana także Duchem Jahwe lub Duchem Pana, jest należącą do Boga i pozostającą w Jego dyspozycji mocą, którą charakteryzuje ogromny dynamizm,

¹⁹ S. Tengström, H. J. Fabry, רוּחַ. TWAT VII 396; R. Albertz, C. Westermann, רוּחַ. THAT II 741-742; P. Schäfer, *Geist, Heiliger Geist, Geistesgaben I. AT.* TRE XIII 170.

²⁰ Por. Carley, dz. cyt. s. 249; D. I. Block, *The Book of Ezekiel, Chapters 25-48* (NIC), Grand Rapids 1998, s. 355-356.

²¹ Ohnesorge (dz. cyt., s. 270) uważa, iż wyraźna w Ez 36, 26-27 paralela: „nowe serce” – „serce z ciała” oraz „nowy duch” – „Duch mój” służy dokładniejszemu wyjaśnieniu, co należy rozumieć w przejętych z Ez 11, 19 określeniach. To mogłoby sugerować identyczność użytych terminów pneumatologicznych. „Duch Jahwe” jest jednak w ST inną rzeczywistością aniżeli „duch” człowieka (por. Ez 18, 31), chociaż także pochodzi od Boga.

niezwykłość, różnorodność, a nieraz i tajemniczość działania. Przekazana człowiekowi jakby z zewnątrz uzdalnia go do czynów wykraczających znacznie poza jego naturalne uzdolnienia i możliwości. Jako przejaw udzielającej się pełni życia, świętości, woli i energii samego Boga²², Duch Pański wywiera skuteczny wpływ na otaczający ludzi świat, życie jednostek i społeczności, jak również na najgłębsze pokłady człowieczego „ja”, stając się zasadniczym motorem historii zbawienia.

Nie ulega wątpliwości, że oferowany nowemu Izraelowi w kolejnej obietnicy dar należy rozumieć właśnie w tym, wyraźnie teologicznym, aspekcie. Przyrzeczony bowiem Duch z jednej strony pochodzi od Boga i jest stale Jego רוח, z drugiej pozostaje ściśle powiązany z życiem religijno-moralnym odrodzonej wspólnoty²³. Na tym polu będzie ją mobilizował, dynamizował, a zwłaszcza tak umacniał, aby cała jej postawa życiowa i płynące z niej konkretne zachowania były zdecydowanie doskonalsze od dotychczasowego postępowania²⁴. Dzięki Jego naturze i właściwościom ulegną znacznemu spotęgowaniu normalne ludzkie siły i możliwości, co sprawi, iż przestrzeganie przykazań i pozostałych zobowiązań płynących z przymierza będzie nie tylko ułatwione, ale przede wszystkim trwałe²⁵. Taka sytuacja daje gwarancję, że nowy Lud Boży, mimo zewnętrznych pokus, ale i wewnętrznych słabości oraz skłonności do zła, pozostanie już na zawsze wierny swemu Stwórcy i Panu.

Pozostający pod przemożnym wpływem Ducha odrodzony Izrael spełnia wszystkie warunki, by stać się nowym partnerem przymierza z Bogiem i tak ponownie zrealizować Jego pierwotny plan stworzenia społeczności, która byłaby z Nim stale zjednoczona. Stąd postawa chętnego wypełniania Jego woli przez zachowanie przykazań i przepisów Prawa, jako efekt działania רוח, przynosi w konsekwencji odnowionej wspólnoty zapewnienie powrotu do ziemi ojczystej, a przede wszystkim wspaniałą obietnicę: „Będziecie mi ludem, a Ja będę dla was Bogiem” (w. 28). Ta obietnica zapowiada nie tylko zaistnienie wręcz idealnej relacji między obydwoma partnerami, lecz jako znana formuła przymierza (Wj 6, 7; Jr 7, 23; 11, 4; 31, 33) niesie z sobą pewność, iż ze strony Boga nastąpi powtórne przygarnięcie swego ludu. Wizja zawarcia nowego przymierza, mimo

²² Por. H. C a z e l l e s, *Saint Esprit, I. Ancien Testament et Judaisme*, 1. *Terminologie: ruah et pneuma comme signifiant l'Esprit de Dieu*, DBS XI 135.

²³ Por. E i c h r o d t, dz. cyt., s. 349.

²⁴ Por. F. S p a d a f o r a, *Ezechiele (SB)*, Torino 1960, s. 268; C o d y, dz. cyt., s. 174.

²⁵ Por. G r e e n b e r g, dz. cyt., s. 730; B l o c k, dz. cyt., s. 356.

iż nie pojawia się sam termin, stanowi punkt kulminacyjny, a zarazem kapitalny finał całego procesu odnowy.

III. TEOLOGICZNE PRZESŁANIE Ez 36, 24-28

Upadek w r. 586 królestwa judzkiego, dokonane wówczas zniszczenie Jerozolimy i świątyni oraz kolejna deportacja Izraelitów do niewoli wywołały głęboki wstrząs wśród przebywających w Babilonii wygnańców. Wydarzenia te z jednej strony pozbawiły ich nie tylko realnych widoków na bliską zmianę własnego losu, ale pogrążyły w jeszcze głębszej desperacji i zniechęceniu (por. Ps 137), z drugiej zaś przekreśliły nadzieję na restaurację dotychczasowych instytucji oraz form życia politycznego, społecznego i religijnego. Wobec takiej sytuacji prorok nie mógł być obojętny, stąd interweniuje, kierując w imieniu Jahwe do rodaków tchnące nadzieją orędzie. Jego istotą jest wybiegająca w przyszłość wizja radykalnego odrodzenia przez Boga wybranego narodu. To odrodzenie dokona się przede wszystkim w płaszczyźnie religijno-moralnej, a dopiero w jego rezultacie nastąpi tak bardzo oczekiwana odmiana w sferze doczesnej. Cały ten proces będzie miał więc charakter gruntownego i trwałego, ogarniającego całokształt życia i działań przekształcenia Ludu Bożego, a nie tylko jakiegoś doraźnego i zewnętrznego aktu wyprowadzenia z niewoli.

Położenie akcentu na wymiar religijno-moralny odnowy pozwoliło Ezechielowi przypomnieć kolejny raz wygnańcom, że przyczyną aktualnej, trudnej sytuacji było odwrócenie się Izraelitów od swego Boga, lekceważenie Jego przymierza, łamanie Prawa (Ez 36, 17-19, por. 16; 23; 33, 25-29). Ponieważ ich grzechy uderzały przede wszystkim w majestat i świętość Jahwe, a w konsekwencji doprowadziły do lekceważenia Go wśród narodów pogańskich, tylko On może dokonać ich całkowitego odpuszczenia, a tym samym uwolnić sprawców od ciążyących na nich przewin i kar. I to sprawia przez symboliczne oczyszczenie.

Boża interwencja idzie jednak znacznie dalej, gdyż prorok zapowiada, iż Jahwe przygotowanego do pełnego odrodzenia Izraela obdarzy najpierw nowym sercem i nowym duchem, a następnie przekaże mu swego Ducha. Z tej obietnicy wyłania się interesujący obraz rzeczywistości, w obydwu przypadkach nazwanej identycznym terminem רוח i pochodzącej od Boga, lecz charakteryzującej się odmiennymi funkcjami i aktywnością. Przeprowadzone analizy pozwoliły stwierdzić, że w pierwszym przypadku duch jest rozumiany w aspekcie antropologicznym, tzn. jako pochodząca od Boga moc ożywiająca i dysponująca do działania, w drugim natomiast w aspekcie teologicznym, tzn. jako dane przez Niego

szczególne siły i energie, które uzdalniają do prowadzenia znacznie doskonalszego niż dotąd życia religijnego i moralnego, odznaczającego się absolutną wiernością i stałością. Przyrzeczone udzielenie Ducha Bożego odrodzonemu Izraelowi prowadzi wreszcie do nowej i pełniejszej więzi z Jahwe, czego wyrazem jest przypomniana formuła przymierza.

Na tle wcześniejszej pneumatologii starotestamentowej wypowiedzi Ezechiela o רוח w omawianym tekście wykazują znaczny rozwój jeszcze w innym względzie. Jak to już zaznaczono, godny podkreślenia jest fakt, że najprawdopodobniej po raz pierwszy na kartach ST pojawia się właśnie w nim idea przekazania Ducha całemu Ludowi Bożemu. Starsze tradycje biblijne mówiły wprawdzie o udzieleniu Go charyzmatycznym jednostkom przeszłości (sędziowie, królowie, wcześniejsi prorocy) lub takimże grupom (synowie prorocy), nigdy natomiast wspólnocie izraelskiej jako całości. Obdarowanie Nim wybranych osób intensyfikowało ich ludzkie możliwości oraz uzdalniało do niezwykłych, historiozbawczych czynów na rzecz tej wspólnoty, szczególnie kierowania nią, pouczenia, wyzwalań od zagrożeń itp. Ukazywany przez owe tradycje wpływ Ducha na życie Ludu Bożego miał jednak wyraźnie charakter pośredni.

Ezechiel natomiast akcentuje Jego bezpośrednie udzielenie („złożę do wnętrza” – 36, 27) oraz oddziaływanie na odrodzonego Izraela. Jedno zaś i drugie zmierza ku ukształtowaniu takiej postawy religijnej i moralnej narodu, która zapewnia wierną i trwałą realizację zobowiązań przymierza i tym samym zabezpiecza pozostawanie w jedynej w swoim rodzaju bliskości z Bogiem. Powiązanie w Ez 36, 24-28 pomiędzy udzieleniem Ducha i Jego aktywnością na polu religijno-moralnym z jednej strony a przymierzem z drugiej trzeba uznać za kolejne *novum* proroka wniesione do pneumatologii ST. Dzięki takiemu przedstawieniu prorok nakreślił niemal idealną wizję przyszłego Ludu Bożego, trwale związanego ze swoim Wybawcą i wiernie spełniającego Jego wolę, żyjącego na powrót w rodzimym kraju pod Jego troskliwą opieką i korzystającego z Jego nieustannego błogosławieństwa.

BIBLIOGRAFIA

- F e i s t U., Ezechiel. Das literarische Problem des Buches forschungsgeschichtlich betrachtet, Stuttgart: Kohlhammer 1995.
- H o s s f e l d F. L., Untersuchungen zu Komposition und Theologie des Ezechielbuches (FzB 20), 2. Aufl., Würzburg 1983.
- P a r u n a k H. V. D., Stuctural Studies in Ezechiel, Harvard 1978.

- P o h l m a n n K. F., Ezechielstudien. Zur Redaktionsgeschichte des Buches und zur Frage nach den ältesten Texten (BZAW 202), Berlin: W. de Gruyter 1992.
- S c h ö p f l i n K., Theologie als Biographie im Ezechielbuch. Ein Beitrag zur Konzeption alttestamentlicher Prophetie (FAT), Tübingen: Mohr Siebeck 2002.
- S e d l m e i e r F., D o h m e n Chr., Das Buch Ezechiel, Stuttgart 2002.

ZUSAGE DES GEISTES FÜR DAS VOLK GOTTES (Ez 36, 24-28)

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Artikel wurde die doppelte Zusage des Geistes für Israel auf dem geschichtlichen Hintergrund seiner Verbannung nach Babylonien erörtert. Weil die damalige, prekäre und aussichtslose Situation fast dem Tode der Nation glich, was vor allem in Ez 37, 1-14 augenfällig wird, soll Israel von Jahwe den neuen Geist zum Aufleben bekommen (der anthropologische Gesichtspunkt). Damit er in Zukunft seine heilsgeschichtliche Aufgabe weiter erfüllen könnte (u.a. die Treue zum Bund mit Gott), wird ihm der Geist Jahwes erteilt (der theologische Gesichtspunkt). Diese Unterscheidung, obwohl der Geist sowohl im ersten als auch im zweiten Fall von Gott herkommt, findet seine zusätzliche Bestätigung in Ez 11, 19 und Ez 18, 31.

Zusammengefaßt von Hubert Ordon SDS

Slowa kluczowe: Ezechiel, Duch Boży, Lud Boży, Nowe Przymierze.

Schlüsselwörter: Ezechiel, Geist Gottes, Volk Gottes, Neuer Bund.

Key words: Ezekiel, Spirit of God, People of God, New Covenant.